

Forrás: Dr. Eyal Misha Early Warning Indicators of Health, Welfare and Production Issues

NÉPI BÖLCSESSÉGEK

Dr. Kenéz Árpád
(Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft., Gödöllő)

A tejet adó állatok, a tej és tejtermékek gyakran elemei szólásoknak, mondásoknak. Segítenek megérteni, értelmezni a szólásokat, közmondásokat, nagy bölcsességeket.

Az értelmezés sokszor leginkább a szólások esetén lényeges, ahol a mögöttes tartalom a szavak, mondatrészek értelmezésével többnyire már nem fejthető meg.

„HOLDBA APRITOTTAK, MINT A ZÖLEIEK.”

E régi, ritkán használt szólás azt írja le, ami egy mára már talán nem is létező településen történt valaha. Este a hold az étkezőasztalra világított nagy fehér, tányér alakú fénycsóvával. Ezt tejfölös tányérnak nézve az ott lakók könnyű vacsorát készítendő

kenyeret aprítottak és beledobták... (Margalits 1896). Értelemszerűen ezt olyan helyzetekre használták, amikor valaki nagyot tévedett. Hasonló szólásmondás a szintén hangzatos „Eltalálta a szarva közt a tőgyét”, vagy az „Árnyékra vetődik” is (Bárdosi 2012).

„PÖRÖS TEHÉN TÖLGYÉT A PRÓKÁTOR FEJI, TEJFÖLÉT A BÍRÓ NYELI ÉS BŐRÉT A ZSIDÓ LESI.”

Egy bírósági per esetén az ügyfél javait a tejelő tehénből kivethető termékekkel szemlélteti ez a mondás,

amelyből először az ügyvéd, majd a bíró, végül a kölcsönt adó veszi el a járandóságát (Margalits 1896).

„EGYIK BAKOT FEJ, A MÁSIK ROSTÁT TART ALÁJA.”

Értelemszerűen a bakot nem lehet megfejni, a rosta meg nem alkalmas tej felfogására, így világos a mondás jelentéstartalma: hasztalan dolgot végeznek (Sirisaka 1890). Margalits (1896) szerint pedig az „Egyik bolond,

a másik még nagyobb bolond” jelentéssel bír. Bizonyos esetekben a rosta helyett rocska szó olvasható, amely tényleg a fejésnél használt, eredetileg fadongákból készült gyűjtőedény volt (Magyar Néprajzi Lexikon).

„MOSOLYOG, MINT MÁTÉ TEHÉN BORJA.”

Kevés forrást találni erről, de Sirisaka Andor (1890) Pelkó Péter 1864-ben megjelent művére hivatkozik,

miszerint a Máté napján (szeptember 21.) született borjú a legjobb, így ilyenkor indokolt a mosoly.

„SZINT ANNYI BORJUBŐRT VISZNEK A VÁSÁRRA, MINT ÖKÖRBŐRT.”

E mondás értelmezése a következő: ugyanannyian halnak meg fiatalon, mint ahányan idős korukban. A

talmudban egy másik formában szerepel: Sok vén tevé van, kik fiatal tevék bőrét hordják hátukon (Ballagi 1850).

„TETEJÉVEL MÉRI, MINT BODVÁN AZ ALUDTTEJET.” / „UGY MÉRI MINT BODVÁN AZ ALUDTTEJET.”

A szólás magyarázatára két verziót is találni. A Boldván (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) élők szerint arra a szokásra utal, miszerint az aludttej a fölével (tetejével) együtt adták. Ezen településen idén került megrendezésre a VI. Aludttej Fesztivál (<http1>). A másik értelmezés szerint a „tetejével méri” azt jelenti, hogy valaki szívesen adja az adott terméket, nem sajnálja, jól megpakolja (Margalits 1896).

Az Aludttej Fesztivál főhőse (<http2>)

„TEJESFAZÉKNÁL HIRTELEN SZOLGA A MACSKA.”

A mondás háttérében az az általános igazság áll, miszerint bárki, bármire rávehető, ha megfelelő haszonnal

kecsegtetik, hiszen akkor saját vágyaikat is beteljesíthetik (<http3>).

„SAJT ÉS KENYÉR MELLETT IS MEGJÁRJÁK NÉHA A LEJTŐT.”

E bölcsesség arra utal, hogy egyszerű körülmények között, vagy szegénységben is érezheti jól magát az ember (lejtő=tánc, Kovács 1795, <http3>). Hasonló

és kapcsolódó kifejezések: „Kenyéren és vízen él.”, „Szegények vagyunk, de jól élünk”. „A pénz nem boldogít.”, „A boldogságot nem lehet pénzen venni.” (Bárdosi 2012).

„BÁMUL, MINT BORJÚ AZ ÚJ KAPURA.”

Arra az emberre mondják, aki bambán, értetlen arccal bámul, de honnan is eredeztethető ez a szólás? A csordás hajnalban összegyűjtötte és kihajtotta a teheneket és borjaikat, majd este visszaterelte őket. Az állatok önállóan hazataláltak, illetve bementek a kapun, de ha valamilyen változással, szokatlan dologgal (pl. kapucserre) szembesültek, megálltak és csak bámulták a számukra új és idegen tényezőt (<http4>). A szarvasmarhák igen érzékenyek az ismeretlen dolgokra, tárgyakra, gondoljunk csak dr. Eyal Misha példájára, ahol a kislánya egy, a tehenek által használt útvonal közepén hagyott egy fehér poharat. Az állatok meg sem merték közelíteni az idegen objektumot, csak gyanakvóan bámulták azt (Szarvasmarha-ágazati Szemináriumok, 2016.02.24, Szolnok).

Az idegen tárgy bizalmatlanságot kelt a tehenekben (A fotó Dr. Eyal Misha Early Warning Indicators of Health, Welfare and Production Issues c. előadásából származik.)

„AKIT A TEJ MEGÉGETETT, A TARHÓT IS FÚJJA.”

E mondás többféle formában is elterjedt volt. A tej helyett kása is szerepelhetett, de a tarhó mindben közös. A tarhóról már korábbi cikkben megemlékeztem. Itt egyértelműen aludttej jelöl, de maga a tarhó is már kihűlt tejtermék, ami a mondás szempontjából

lényeges információ. Magyarán, aki egyszer pórul járt, következő alkalommal már óvatosabb lesz (még akkor is, ha teljesen veszélytelen dologgal áll szemben). Hasonló mondások: „Akit a kígyó egyszer megmárt, a gyíktól is fél.”, „Egyszer már megégette magát.” (Bárdosi 2012).

„BIKA ALATT BORJUT KERES.”

A kapzsi emberekre mondják, sőt Erdélyi (1851) könyvében azt írja, hogy Szirmay Antal ezt a kifejezést az ügynökökre érti. Hasonló mondások: „A kakas alatt

is tojást keres.”, „Lehúzná a tetűnek a bőrét, ha valaki megvenné”, „A szúnyogban is hájat keres.” (Bárdosi 2012).